

Кобилянський О. В., Кобилянська І. М.
Вінницький національний технічний університет
Вінницьке відділення Київського фінансово-економічного коледжу
Національного університету державної податкової служби України
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

На початку третього тисячоліття здоров'я людини розглядається не лише як найбільша соціальна цінність, а й вирішальний чинник економічного розвитку, конкурентоспроможності і продуктивності праці, росту добробуту країни і рівня життя її громадян. В умовах глобалізації, нових цивілізаційних викликів безпека життєдіяльності та рівень здоров'я нації значною мірою визначає її майбутній розвиток, спроможність до духовного і культурного вдосконалення. ООН відносить їх до показників, які визначають людський розвиток. Саме тому безпека життєдіяльності й охорона здоров'я населення є ключовими категоріями національної безпеки та мають стратегічне значення.

Важливим завданням фахівців з безпеки життєдіяльності є вивчення різних аспектів здоров'я як якісної цінності людини та суспільства, вивчення складних взаємозв'язків між чинниками навколишнього середовища та здоров'ям людей. Протягом багатовікової історії людства, на різних етапах розвитку суспільства, проблемам здоров'я завжди приділялася велика увага. Лікарі, філософи, біологи намагалися розкрити таємниці феномену здоров'я, щоб керувати ним, оптимально його використовувати та зберігати.

Усна народна творчість, незважаючи на всі перепони часу, донесла до нас уявлення наших пращурів про визначальну роль безпеки в усіх видах їхньої діяльності з прадавніх часів усвідомлення себе людиною. Основним принципом створеної ними системи безпеки стала персоніфікація, у якій перевага надавалася світлим богам: Ярилу, Вирію, Сварожичу, Світовиду, Білобогу, Дажбогу, Господарю та іншим “домашнім” богам, які живуть у гармонійному світі і самі ж цю гармонію створюють, слідкують за її дотриманням, як на небесах, так і на землі, під землею [4]. На думку наших пращурів, ця персоніфікована система безпеки була потрібна для захисту людей від усіх відомих їм на той час небезпек, також представлених в усній народній творчості як ієрархічної, заснованої на родинних зв'язках системи персоніфікованих негативних образів. А проведення традиційних народних обрядів (зустріч Весни, Івана-Купала тощо) не втратило своєї актуальності і в наш час, тому що сприяє оздоровленню організму людини, його фізіологічному очищенню і зняттю психологічної напруги, стресу, що підтверджено дослідженнями науковців.

Головними ж уособленнями небезпеки в прадавніх українців були Чорнобог і його дружина, у деяких джерелах – дочка Мара. Саме вони породили Пека, чортів та інші злі сили. Чорнобог – бог зла, ворог Вирію (раю в стародавній українській міфології), людей і світла, заступник усіх злих сил, володар підземного мертвого царства. Мара (Марена) – богиня

зла, темної ночі, страшних сновидінь, привидів, хвороб (мору), смерті. За давньоукраїнською легендою, сіє на землі чвари, брехню, недуги. Слово “мара” збереглося в українській мові до сьогодні і є синонімом проявів важкої хвороби (марити). Це цілком логічно, адже, за повір’ями, Мара разом зі Змієм породила 13 доньок-хвороб, яких пустила по світу. Таке міфічне відтворення мало практичне значення, адже було першою медичною класифікацією за зовнішніми проявами захворювань, що допомагало в лікуванні [2]. Вогневиця – приносила людям високий жар тіла, тиф та інші хвороби. Глуханя – відбирала в людей слух і мову. Гризачка – викликала в людей хворобу серця. Жовтяниця – приносила людям жовчну хворобу. Кікімора – богиня поганих сновидінь. Коркуша – заражала людей коростою, віспою, обкидала чиряками і струпами тощо. Лідниця – викликала застуду, відморожувала людям кінцівки тощо. Ломота – міфічна потвора, що несла людям хвороби кісток, кінцівок, нарости на суглобах тощо. Лякливиця – викликала в людей переляк, боязкість тощо. Навія – приносила людям божевілля. Очниця – осліплювала людей, несла їм хворобу очей. Трясовиця (Пропасниця) – несла людям гарячку, смерть. Черевуха – викликала в людей хвороби шлунка та інших нутроців.

Виникнення міських поселень у 3–4 тисячолітті до Р.Х. призвело до подальшої концентрації населення, розвитку системи комунікацій і внесло істотні зміни в навколишню природу. Відбувався процес подальшого окультурення ландшафтів, який проявлявся в зміні їхньої структури, збідненні видової різноманітності, забрудненні водойм, ґрунтів, повітряного середовища. “Батько медицини” Гіппократ (460–370 рр. до Р.Х.), який запропонував науковий підхід до хвороб людини та їх лікування, довів, що хвороби викликані природними чинниками. У його трактаті “Про повітря, води і місцевості” зроблено висновок про вплив географічних умов і клімату на особливості організму, властивості характеру мешканців і навіть на суспільний лад. В умовах соціально-політичного і культурного занепаду Греції (IV–III ст. до Р.Х.) філософів цікавить уже не стільки питання про те, що є і як існує світ, скільки питання, як звільнитися від бід, небезпек, ненадійності, страху й хвилювань, якими наповнене і зіпсоване наше життя [5].

До наших часів дійшло близько 240 наукових праць (“Книга зцілення”, “Книга рятування”, “Вказівки та настанови”, “Книга знання”, “Канон лікувальної науки” з п’яти книг тощо) з 450, написаних у 1000–1037 роках видатним вченим Середньої Азії Абу Алі ібн Сіною (Авіценною). У першій книзі “Канона лікувальної науки” ібн Сіна розглянув загальні питання збереження здоров’я; виховання дитини з моменту народження, під час переходу в підлітковий вік, у період змушніння (фізичні вправи та процедури, режим харчування, пиття, відпочинку й активних дій); режиму життя людей похилого віку; зміни місць проживання та режимів життя мандрівників (утома, перегрів, переохолодження, обмороження, їжа, харчування) [1].

У педагогічній теорії і практиці епохи Відродження проблеми безпеки життєдіяльності тісно пов'язували з її фізичним розвитком, вихованням гігієнічних навичок, підготовкою дитини до виживання в різних екстремальних ситуаціях. У дослідженні Н. Герман [3] проаналізовано праці українських педагогів та просвітителів більш пізнього періоду: І. Вишенського, В. Капніста, Ф. Прокоповича, Г. Сковороди та інших і зроблено висновок про те, що в них не виокремлено проблему безпеки життєдіяльності людини з-поміж інших соціально-педагогічних проблем, а розглянуто у взаємозв'язку з іншими питаннями підготовки дитини до життя. У цьому ж дослідженні також здійснено аналіз праць українських просвітителів кінця ХІХ – початку ХХ століття: П. Грабовського, М. Коцюбинського, Л. Українки й І. Франка щодо проблем безпеки життєдіяльності людини і зазначено, що ці просвітителі приділяли значну увагу викриттю тих небезпек для життя і здоров'я молодого покоління, які мали місце в тогочасному суспільстві, щоб привернути увагу прогресивної громадськості до запобігання їм.

Проблемам безпеки життєдіяльності та охороні здоров'я населення в контексті національної безпеки держави присвячена велика кількість публікацій учених різних галузей науки й техніки – медиків, економістів, екологів, політиків. Особливе місце і значення для вирішення проблеми здоров'я та безпеки держави відводиться медичній науці, яка, базуючись на фундаментальних дослідженнях фізіології, біохімії, генетики, молекулярної біології, повинна розробити й упровадити новітні медичні технології, спрямовані, насамперед, на профілактику захворювань.

Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні впливу нових цивілізаційних викликів і загроз на здоров'я української нації, її генофонд та аналізі профілактичних технологій, спрямованих на упередження захворювань.

“Література”

1. Абу Али ибн Сина. Канон лечебной науки / Абу Али ибн Сина. – Ташкент : Фан, 1985. – 768 с.
2. Афанасьев А. Н. Поэтические воззрения древних славян на природу: Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов / А. Н. Афанасьев. – М. : Современный писатель, 1995. – Т. II. – 396 с.
3. Герман Н. В. Безпека життєдіяльності людини в педагогічній спадщині українських просвітителів (кінця ХІХ – початку ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. В. Герман. – К., 2000. – 213 с.
4. Заплатинський В. М. Безпека та небезпека у стародавніх віруваннях / В. М. Заплатинский // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 5. – С. 41–43.
5. Петрушенко В. Л. Історія світової філософії. Фундаментальні проблеми філософії : навч. посіб. / В. Л. Петрушенко. – Львів : НУ “Львівська політехніка”, 2001. – 306 с.